

ér, mint száz bármily éles elméjű kombináció». — Elfeledkezvén magáról, hogy mit ő mond az is csak kombináció. Szerencsénkre jelen esetben a vágyvidéki székelységről szóló egyetlen biztos adat is éppen Hunfalvy mellett bizonyít.

A székely kérdés megoldását ma még nem tekinthetjük befejezettnek, mert mit Hunfalvy írt róla, az inkább csak vázlat, még csak nem is teljes vázlat. Ha figyelmesen olvassuk ethnographiáját s dr. Nagy Jánoshoz írt feleletét, tárgyalásában hiányokat veszünk észre. Az olvasás folytán számos oly kérdés merül fel előttünk, melyre hiában keresünk feleletet, mit joggal megvárhatunk ily kérdésekre: hogy a XI. század folytán még nomádeletet űző magyarság mért tolta elő határországát Erdély hegyei közé? mikor történt a kitelepítés? melyköttelezetségek s feltételek alatt jutottak ide a települők? melyik volt a székelység által megszállt terület? miért hívták be a magyar királyok Erdélybe a szászokat, a nyugati határszélre meg a besenyőket, hogy velők a határőri intézményt megszilárdítsák? mily viszonyban álltak az erdélyi székelyek a szászokhoz? mért szünttetett meg a vágyvidéki székelység még a XIII. század közepén, mert az az egyetlen okmány, mely róla emlékezik, annak halotti jelentése is? Azonban úgy vagyunk e hiányokkal, mint mikor valami szétszakított jó képet vagy rajzot állítunk össze. Alig van együtt egykét darab, máris felismerjük a tárgyat, melyet ábrázol. Mert a konturok megszakadó vonalát magunk egészítjük ki odáig, a hol az ismét folytatódik.

Szabó Károly pedig ez egyszer úgy járt támadásával, mint a legendabeli ördög. Nagy követ fogott, hogy ráhajítván összezúzta vele az épülő templomot. A legutolsó pillanatban azonban eléri a zsolozsma hangja. Erre elejti a követ, s ez odahull a templom ajtajához és belőle faragják a templom egyik legszebb, legerősebb oszlopát.

CSEKNEKI ELEK.

A **francia-magyar és magyar-francia nyelv szótára**, mely magában foglalja mind két nyelvre nézve: a szójegyzéket az akadémia, Bescherelle és a legjelesebb francia szótárírók nyomán: a közélet, kereskedelem és ipar, a művészet és egyéb specziális tudományoknak leggyakrabban használt műszavait: az ujabban használt, némely már avult, és némely idegen szavakat: a történelem, földrajz és hitregetanban, előforduló tulajdonnevek nagy részét, a rokonjelentésű, rokonhangzású és ellentétes szavak közül a legfontosabbakat; nagy részét a magyarismust vagy gallicizmust formáló szólamoknak, a családi élet sajátos szólamait, a közmondásokat stb. stb. (Minden francia szó kiejtésével). Irta *Pokorny Jenő Armin*. Budapest 1880.

Jó, hogy e magyar cím mellett ott áll a francia is; mert különben sehogy sem tudtam volna megérteni, mit akar e kifejezés

mondani: «a családi élet sajátos szólamai». A francziából látom, hogy az «locutions familières»-nek a fordítása. — No már, ki a francziát úgy tudja, hogy locutions familières-t «a családi élet sajátos szólamai»-val fordítja, és magyarul úgy ír, mint a hogy e hosszú lére eresztett cím mutatja, attól ugyan senki sem várhatja, hogy e nyelvek szótárát becsületesen megírja. Mégis, véleményadásra lévén felszólítva, kötelességemnek tartottam magát a munkát is megvizsgálni s itt-ott egy pár cikket végig nézvéen mintegy kémpróbát tenni.

A jókora kötet a francia-magyar rész első három betűjét hozza, megtoldva néhány cikkel a negyedik betűből. Ha a munka tovább is így halad, az egész 9—10 kötetre fogna terjedni, mi nem hihető, hogy tervezve is így volna, mert hasonló terjedelmű ilyenféle munka a legfejlettebb irodalomban sem található.

A munka külsejét illető e kifogást érdemlegessé teszi az, hogy, a mint azonnal megmutatjuk, a szerfeletti terjedelmet jobbra ide nem tartozó, merőben haszontalan dolgok felölelése okozza. Szerző ugyanis, a mint a címből is látható, a történelem, földrajz és hitregetanban előforduló tulajdonneveket is fölvesz. Ezzel oly térre lépett, hol kötetekre menő anyag kinálkozik; azonban ennek teljes feldolgozása az «Ismerettár» feladata és nem kétnyelvű szótáré. Ily szótárba legfőleg azon tulajdonnevek veendőek fel, melyek a két nyelvben, eltérő alakulásokokat mutatnak, mint Alexandre=Sándor, André=András, Albe-Julie=Gyula-Fehérvár, Bâle=Bazel, Benoit=Benedek, Bencze, Belisaire=Belizár stb. — De midőn e munkában ilyeneket olvasunk: Abd-el-Kader, npr. m.=Id. (arab emir) sz. 1087-ben. — Abner, npr. m.=Id. (zsidó hadvezér). — Agnadel, npr. m. = Geogr. (falu felső Olaszországban). — Aden, npr. m. = Aden (város Boldog-Arábiában). Belisaire, npr. m. = (vezér a kelet-római birodalomban, a ki *kegyvesztetté* lévén, *szeme világától volt meqfosztandó* (sic !!) stb. stb.); azt kérdezem, hogy ha történeti nevezetességű emberek felsorolása e szótárba való, miért maradt ki az A-ból pl. Abulfeda, Adams (az egyesült államok híres elnöke), a B-ből pl. Bajazet stb. mint oly nevek, melyek minden esetre több történelmi súlylyal bírnak, mind Abd-el-Kader? Továbbá, ha a bibliai nevek közül fölvette Abnert, miért nem Abed-Negót, Abiáthert stb. — S végre, ha helyneveket is fölvelt, mint Agnadel, Aden, miért nem Abukirt is, mely bizonyosan van oly történelmi érdekességű, mint ez előbb nevezettek? — Egyébkint egyiket sem kellett volna biz' ott fölvennie. Hanem hát, úgy látszik, Pokorny urat semmi megállapított nézet nem vezette, hanem csak úgy találomra szedett föl innen

is, onnan is e szótárba nem tartozó anyagot, hogy a könyvet cél és haszon nélkül vastagítsa.

De lássuk, hogy dolgozta fel szerző a szótárba csakugyan beleváló nyelvanyagot, mely amugy is elég gazdag. — A francia kifejezések magyarra fordításában nem minden szerencse nélkül járt el, sőt néhol sikerült magyartításokra is akadtam, mint pl. mikor e közmondást «A qui se lève matin, Dieu aide et prête la main» helyesen így adja magyarul; ki korán kel, aranyat lel; vagy mikor «au pis aller»-t így magyartítja: a legrosszabb esetben, ha minden kötél szakad; vagy «Il attend que les alouettes lui tombent toutes rôties», azt várja, hogy a sült galamb szájába repüljön; «Mauvaise herbe croit toujours», rossz pénz el nem vész.

De más részről oly hibáktól hemzsegek a magyartítás, melyekből azt a meggyőződést kellett merítenem, hogy Pokorny úr vagy erején felül való munkára vállalkozott, vagy igen könnyen vette dolgát. «Abbaye» cím alatt e közmondást: «Pour un moine l'abbaye ne manque» úgy fordítja: nem egynek áll a világ. Ennek nincs értelme, s annál nagyobb hiba, minthogy van a francziának tökéletesen megfelelő magyar közmondás: Megesik egy ember nélkül a vásár. — «Plus de bruit que de besogne», ezt szerző így magyartítja: beharangozni senki sincs. Ennek ismét semmi értelme, és szerző, úgy látszik, nem tudja, hogy a szójárás, formájából kivetköztetve, legtöbb esetben értelmét veszti. Az ide vonatkozó magyar szójárás így hangzik: Beharangoz, senki sincs; kitalálják, semmi sincs. Ez, tudjuk mit jelent, és jelentése közel is jár az idézett francia közmondáshoz; azonban van a francziának tökéletesen megfelelő magyar közmondásunk: Nagyobb a füstje, mint a lángja. — «De l'abondance du coeur la bouche parle», e bibliai mondatot Pokorny úr így fordítja: ha a szív telve van, nyilatkozik; holott annak magyar bibliai kifejezése, mely közkeletűvé vált, ez: a szív teljességéből szól a száj.

Mind ezek csekély botlások azokhoz képest, melyek francia-német forrásának nemértéséből vagy hibás felfogásából eredtek. Így, hogy egynehányat említsek: «Aller» Pokorny úr szerint azt is jelenti, hogy «öltözködik», nyilván azért, mert a francia-német szótárban ott találta: «cet habit va bien dieser Anzug *kleidet* gut, hol azonban a német *kleidet* csak annyi mint *jól áll*, és nem öltözködik. — «S'affiner» szerző szerint annyi mint «fölvilágosítani magát», mely magyartalan kifejezés nem egyéb, mint a német *sich aufklären*-nek szó szerinti fordítása; de itt azt jelenti, hogy «kiderül, kitisztul». — «La brebis bèle toujours de même», ezt így fordítja: *a macska nem*

engedi az egeret. E semmit nem jelentő magyar mondatot csak úgy értjük meg, ha tudjuk, hogy az e német közmondásnak rossz fordítása: Die Katze lässt das Mausen nicht, mi jó magyarán így hangzanék: «Nem hagyja macska az egerészést» vagy «macskának a kölyke is örömet egerész».

Íveket lehetne tele írnom hasonló botlásokkal; de azt hiszem, a felhordottak elegendők annak bebizonyítására, hogy e mű úgy elrendezés-, mint kivitelre nézve oly vásári készítmény, mely nem hogy abszolút becsesel bírna, de még a létező francia-magyar szótár-rokhoz viszonyítva sem mondható, hogy abban akár az irodalom, akár csak a közélet is használható munkát nyerne.

DR. BALLAGI MÓR.

1. **Anthologia Latina. Latin költészeti olvasókönyv. I.** Lyrai szemelvények. Bevezetéssel, magyarázatokkal és metrikai függelékekkel ellátta *Pirchala Imre*, Budapest, Eggenberger, kis 8-ad rétv. XVIII. és 153 lap. Ára 80 kr.

Az új gymnasiumi tanterv az V. osztály számára költői olvasmányul lyrai szemelvényeket ír elő, melyekkel kapcsolatban a metrikai ismeretek bővítendőek. Hogy minő költeményeket értsünk lyrai szemelvények alatt, azt megmondja az *Utasítás* illető pontja (46. l.). Lássuk már most, mit nyújt P. úr könyvének, az *Anth. Latinának* I. részében, melyet még egy második, a didaktikai költészetet tartalmazó rész fog követni. A bevezetésben P. úr a latin lyrai költészet fejlődéséről szól. A mit ott a római lyráról mond, az magában véve helyes, csak hogy jobb lett volna, nézetünk szerint, emez irodalomtörténeti bevezetés helyett az egyes költők művei előtt azoknak rövid életrajzait adni, mert az V. osztályban a tanuló úgy sem képes magának az irodalom fejlődéséről képet alkotni, különösen, ha P. úr példájára az irodalomtörténeti bevezetésben a külső és belső irodalomtörténetet, azaz az írók életét és az általuk művelt műfaj fejlődését össze-visszakeverjük. Ezen a fokon elégséges, ha a tanuló képesítve lesz, az egyes írókat a történelem tanulásánál nyert művelődéstörténeti képbe beleilleszteni; az irodalmi fejlődés összefoglalása és pedig szakonként, a gymnasium legfelsőbb osztályának volna feladata, mint a klasszika philologiai tanulmányok helyes betetőzése.

Az *Anthologia* I. könyvét *Naevius* és *Ennius* két epigrammján kívül *Catullus* költeményei foglalják el. Ez utóbbiak kiszemelésénél szerző határozottan vétett az *Utasítás* azon pontja ellen, mely figyelmeztet, hogy «mindenütt, de főleg lyrai szemelvényeknél ügyelni